

skej akadémie z roku 1750 – všetky tieto výzvy veľmi jednoznačne evokovali paralelu so základnými charakteristikami kulminácie osvietenského smerovania Európy. Teraz rovnako ako pred dvoma storočiami ide o programovú zmenu ľudského spoločenstva, zameranú na všeobecný prospech jednotlivca i celku súčasne. Dnes rovnako ako vtedy (a v európskych dejinách poväčšine) túto zmenu iniciujú západoeurópske krajiny, ktoré veľmi intenzívne a bez výraznejších ruptúr žijú svoje dejiny a tradície a zároveň ich neustále reflektujú v kritike a polemikách.

A dnešné požiadavky zachovania názorovej plurality, neredukovateľnej rôznosti, tolerance, odlišnosti sú tiež rovnako ako osvietenské požiadavky slobody myslenia, prejavu, náboženskej tolerance úsilím riešiť problémy spoločnosti v sfére rozumu a rozumovými, teda rozumnými prostriedkami.

Už vtedy rozmach kultúry medializovaný tlačou realizoval nielen ducha Gelehrtenrepublik, ale spájaj veľký okruh konzumentov do vzdelaného publika naladeného na európsku spolupatričnosť. Podobne má dnes pôsobiť nový časopis či televízne vysielanie s celoeurópskym dosahom.

A napokon, všetky tieto filozofické úvahy i konkrétne kroky sú spojené s etickými, či už ako svojimi predpokladmi, alebo implikáciami.

A už naozaj posledná paralela: aj samotné stretnutia intelektuálov zamerané na programové hľadanie konkrétneho riešenia konkrétnych problémov spoločenstva, akým bolo aj toto parížske, sú obdobou široko koncipovaných osvietenských podujatí, v ktorých boli filozofia, literatúra, umenie i politika hlboko prepojené.

Dnes sa preto treba pokúsiť o "nový univerzalizmus s demokratickými črtami" (J. Semp-run), "spojiť rozmanitosť kultúr so všeobecnými ľudskými právami formou vytvárania medzinárodných univerzít, ktoré by zlučovali všeobecnú povahu poznania so špecifickými podmienkami každej krajiny" (A. Tourraine); za podmienky, že sa bude všeobecne akceptovať kultúrny pluralizmus, multilingvizmus a odlišnosť vôbec.

Problém univerzálneho a partikulárneho a jeho "Aufhebung" či "Austragung" sa objavoval v mnohých rozličných podobách – aj vo vzájomnom vzťahu jazykov, vo vzťahu k ochrane kultúrneho dedičstva a tvorby, fungovaniu masmédií. Problém nacionalizmu (v zmysle neutrálného politického termínu, ktorý sa aj v tejto "dobrej spoločnosti" občas zamieňal so šovinizmom či xenofóbiou) v tejto súvislosti vstupoval aj v pozitívnej podobe ako opak hrozacej štandardizácie, uniformity, stereotypu.

Aj nové knihy dvoch účastníkov kolokvia, ktoré sa na tomto stretnutí prezentovali – *Critique de la Modernité* sociológa Alaina Tourraina (Fayard 1992, 450 s.) a *Le Souffle de la Langue* s podtitulom *Voies et destins des parlers d'Europe* Clauda Hagègea, profesora na Collège de France (Editions Odile Jucot, 285 s.), súzvučia s celkovým vyznením parížskeho stretnutia.

ETIKA A EKONÓMIA

DAGMAR SMREKOVÁ, Filozofický ústav SAV, Bratislava

Problém vzťahu etiky a ekonómie je na pôde sociálno-vedného skúmania u nás málo reflektovaným fenoménom. V západných krajinách však dominuje už viac ako desaťročie. Od začiatku osemdesiatych rokov sa v rozličných modifikáciách, ako napr. ekonomická etika, podnikateľská etika, etika manažmentu a pod., presadzuje tak v množiacich sa teoretických článkoch a publikáciách, ako aj na úrovni praktického vyučovania v rôznych typoch ob-

chodných fakúlt, škôl, orientovaných na riadenie a podnikanie, ale aj na odboroch filozofie a etiky. Tento prúd myslenia sa zrodil a rozvinul v USA, kde nahradil tradíciu označovanú ako "sociálna zodpovednosť podniku". Vo Francúzsku napr. nadviazal na iniciatívu skupín riadiacich pracovníkov sformovaných v šesťdesiatych rokoch, zameranú na definovanie pravidiel správania sa v podnikateľskom svete a identifikovanie sociálnej legitimity podniku. Dnes, zdá sa, už niet pochyb o tom, že nejde len o módnú vlnu, ale o široko pochopené úsilie skúmať ekonomicky produktívne a zároveň sociálne a hodnotovo želateľné formy správania ľudí realizujúcich vlastné ekonomické záujmy. Z filozofického hľadiska je táto téma pozoruhodná tým, že nastoľuje otázku prieniku hodnôt a zmyslu do sféry tradične vyhradenej ekonomickej vede.

Zámerom článku je znovuotvoriť problém vzťahu etiky a ekonómie na pôde našej filozofie. Znovuotvoriť preto, lebo ak sa u nás tento problém v minulosti pertraktoval, tak len vo väzbe na ekonomiku s centrálnym rozhodovaním (napr. v súvislosti s princípom rovnosti, s otázkou obohacovania, s problematikou súkromného vlastníctva a jeho zlučiteľnosti či nezlučiteľnosti s určitou etickou koncepciou a pod.). S utvárajúcim sa systémom trhovej ekonomiky vystupuje do popredia nielen jeho nová aktuálnosť, ale aj nové aspekty skúmania (aplikácia etiky na správanie podnikateľov, manažerov, spotrebiteľov). Jednou z prvých reflexií vzťahu etiky a ekonómie rešpektujúcich radikálne sa meniacu ekonomickú realitu u nás je pohľad M. Kovačku [1]. V rovine všeobecnej ekonomickej teórie upozornil tento autor na vzťah etiky a ekonómie v súvislosti s teóriou racionálnych očakávaní. Skutočným racionálnym jadrom tejto teórie je podľa neho využitie poznania a predvídania makroekonomickej reality na ovplyvnenie správania a konania ekonomických subjektov. Hľadanie zmyslu racionálnych očakávaní otvára priestor pre problematiku morálky a smeruje k štúdiu toho, čo autor nazval ekonomicou etikou, budovanou na všeobecnej etike (porovnaj [1], 240).

Na úvod dve myšlienky predurčujúce rámec našej úvahy. Podľa amerického autora W. Gromberga moderná éra je unikátna v tom, že dovoľuje dominovať ekonomike nad všetkými hodnotami. Francúzsky filozof P. Ricoeur naopak tvrdí, že spoločnosť, ktorá by sa definovala úplne prostredníctvom ekonómie, by bola obľudná. Tento spor nadiakku, ilustrujúci krajné, dnes však bežné stanoviská, navodzuje otázku vzťahu ekonómie k hodnotovej a normatívnej oblasti. Za názorom prvého typu sa môže skrývať logika homo economicus, podporovaná presvedčením, že všetky hodnoty sú tovarovými hodnotami a že život v trhovej spoločnosti určujú ekonomické rozhodnutia a racionálne zvažovania nákladov a výhod, berúc do úvahy výlučne hľadisko vlastného záujmu. Za druhým stanoviskom, naopak, tušíme obavu, aby sa ostatné sféry spoločenského života nestali jednoduchými premennými ekonómie. Teoretické úsilie o vymedzenie vzťahu etiky a ekonómie je motivované snahou nájsť priesečník, spoločné problémové pole, ponúkajúce priestor pre symbiózu oboch oblastí spoločenského života.

Sféra ekonómie a sféra etiky. Ekonómia skúma správanie ľudí súvisiace s produkciou a distribúciou tovarov a služieb. Pretože možná produkcia je determinovaná obmedzenosťou, nedostatkovosťou výrobných zdrojov, je jedným z podstatných momentov ekonomickej činnosti rozhodovanie o tom, ako využiť obmedzené, vzácné zdroje na uspokojenie neobmedzených potrieb ľudí. Tam, kde sa realizuje rozhodovanie, aktivizuje sa zodpovednosť ako výraz vzťahu subjektu rozhodovania (zvlášť tých, ktorí disponujú mocou) k spoločnosti, to znamená, angažuje sa etický parameter. Táto zodpovednosť obecné predpokladá mať vedomie vnútornej príslušnosti k spoločenskému poriadku, v ktorom sú záujmy vlastné a záujmy druhých prepojené. Z tohoto aspektu myslieť eticky znamená prijať určité pravidlá správania sa jednotlivcov v spoločnosti, podriať sa určitým morálnym princípom a normám ako regulátorom činnosti a vzájomného styku ľudí. Jadrom etiky je teda skúmanie špecifického spôsobu regulácie ľudského správania z hľadiska morálnych predstáv, princípov a noriem

o tom, ako sa má konať, čo je dobro a pod. S tým súvisí aj zdroj morálneho vedomia ako výsledku vyčlenenia systému predstáv o žiadúcom a hodnotnom. Morálne vedomie sa premieňa do morálnych súdov, ktoré sú prítomné i na úrovni ekonomického rozhodovania. Autori P. Samuelson a W. Nordhaus vymedzujú oblasť normatívnej ekonómie (pozri [2], 28), zahŕňajúcej morálne súdy, v spojitosti s riešením otázok typu: má vláda v záujme podporenia rovnosti redistribuovať dôchodky pre chudobných? Má urobiť niečo pre zníženie nezamestnanosti a inflácie? Má nezamestnanosť mládeže riešiť verejný alebo súkromný sektor? Má sa zmiernenie rozpočtového deficitu riešiť zvýšením daní, alebo znížením výdavkov a pod. Z tohto pohľadu funguje etika ako špecifický teoretický nástroj regulácie správania sa v ekonomickej sfére, ako prostriedok formulovania a riešenia praktických morálnych problémov a dilem spojených s politickým rozhodovaním v ekonomických otázkach.

V úvahách o vzťahu ekonómie a etiky sa akcent kladie na to, že ekonómia je súčasťou spoločnosti a kultúry. Proti predstave o ekonómii ako čistej vede sa argumentuje tým, že aspoň na mikroúrovni ekonómia predpokladá nielen štúdium faktov, ale aj participáciu. Etická hľadisko je tu súčasťou predstavy o tom, ako by mal svet vyzerat' a ako by sa ľudia mali správať. Podľa amerických autorov R. Solomona a K. Hansonovej v ekonómii modifikujeme alebo upravujeme realitu, aby sme ju prispôbili našej koncepcii sveta. (Sem patrí napr. regulatívna činnosť vlády v trhovej ekonomike zameraná na zmiernenie najhorších deformácií trhu – znečisťovania životného prostredia, znižovanie nezamestnanosti, odstránenie monopolizácie niektorých výrobných, podpora sociálne slabým a iné rozhodnutia.) Preto podľa mienky spomenutých autorov ekonómia bez etiky je slepá. Bez úsilia pochopiť pozíciu jednotlivcov skrývajúcich sa za ekonomickými štatistikami teórie nemajú zmysel a predikcie sú sotva prijateľné (pozri [3], 240-243).

Názor, že ekonomický život sa neodvíja izolovane od morálnych motívov a hodnotovej zaangažovanosti (hoci, prirodzene, ekonómia ako pozitívne vedenie sa konštituuje mimo etiky), podporujú i argumenty francúzskeho autora H. Puela. Ten sa domnieva, že etika plní vo vzťahu k jednotlivým úrovňam ekonómie odlišné funkcie. Pokiaľ ide o ekonómiu ako teóriu, etika tu vystupuje vo forme epistemologickej kritiky. Obrazne povedané, ak ekonomická veda zabudne, že má zodpovednosť za zvyšovanie humánneho ekonomického poriadku, etika jej to má pripomenúť. Vo vzťahu k ekonómii ako reprezentácii sveta, t.j. k zviditeľneniu mnohokrátových fenoménov, ktoré ovplyvňujú naše podoby života a myslenia, etická výzva spočíva v požiadavke informácií o komplexnej a meniacej sa realite. A napokon, čo sa týka ekonómie ako praktickej aktivity, tu je etická výzva najsilnejšia. Nastoľuje otázku prechodu k otvorenej morálke, k morálke zodpovednosti, ktorá cez analýzu prijatých rozhodnutí a v konfrontácii s nimi odhaľuje etické dilemy ([4], 13-14). Tieto argumenty možno považovať za vcelku prijateľné, pravda, za predpokladu, že sa v intenciiach Ricoeurovej výstrahy zriekneme predstavy spoločnosti, sporej prímatom kalkulu a efektivity a akceptujeme stanovisko usilujúce sa zakomponovať etiku do kontextu aktuálnych transformácií ekonomiky ako spôsob, resp. jednu z ciest humanizácie trhovej spoločnosti.

Podnikateľská etika. Podnikateľská etika (business ethics, éthique des affaires) je konkrétnym príkladom aplikácie etiky v ekonomickej činnosti. Je založená na predpoklade dobrovoľného podriadenia sa ekonomických aktérov určitým pravidlám správania s ohľadom na rešpektovanie morálnych princípov a noriem. Tento predpoklad nie je vo vzťahu k trhu taký utopický, ako by sa mohlo zdať na prvý pohľad. V rozvinutej trhovej spoločnosti je etika vnútorným komponentom ekonomiky trhu do tej miery, že porušenie všeobecne uznaných a akceptovaných etických požiadaviek vyvoláva sankcie, vedúce i k eliminácii spoločností úmyselne poškodzujúcich záujmy iných účastníkov trhu. (Napríklad aj v našich podmienkach sa už uplatňuje ako jedna z foriem sankcií voči neserióznemu a nekorektnému správaniu podnikateľských partnerov tzv. antireklama). Prienik hodnôt do sveta podnikania vyvolala potreba zo-

súladiť vedúce kritériá ekonomického úspechu – efektívnosť, rentabilitu, zisk – práve s etickými požiadavkami, medzi ktorými dominuje povinnosť a zodpovednosť tak voči spotrebiteľovi, ako aj voči okolitej komunite v mene ochrany ich okamžitých i dlhodobých záujmov.

Obrat, ktorý predstavuje vstup etiky do podnikateľského sveta v poslednom desaťročí, je charakteristický tým, že etika poskytuje ekonomickej činnosti zmysel presahujúci sféru samého zisku. Zisk nemá byť výlučným cieľom podnikateľskej motivácie, ale zároveň prostriedkom k zlepšeniu kvality života. Neoddeliteľnou stránkou tohto procesu je pozícia etiky v kontexte globálnych problémov ľudstva: etika predstavuje faktor oponentúry takým krokom a rozhodnutiam subjektov disponujúcich mocou, ktoré spôsobujú destabilizáciu svetového ekonomického poriadku (napr. drancovaním prírodných zdrojov, ekologickými katastrofami, celosvetovým zvyšovaním nezamestnanosti a pod.).

Podnikateľská etika tak úzko súvisí so zavedením novej paradigmy správania ekonomických aktérov – namiesto zisku sa prioritou stáva človek a s tým spojené nové formy riadenia, orientované na rešpektovanie a zhodnotenie individua. Uvedený moment súvisí nepochybne s faktom, že zvyšujúca sa konkurencia, aktivizujúca tlak na maximalizáciu zisku, podmieňuje zároveň – ako to potvrdzuje vo svojej úvahe aj francúzsky autor G. Lipovetsky [5] – starosť o hodnoty ako súčasť komerčného a finančného úspechu. Z tohto pohľadu podnikateľská etika stimuluje reprofiliáciu samého spôsobu života v trhovej ekonomike, kde je stále prítomná tendencia redukovať všetky hodnoty na peniaze.

Malá poznámka k častému sporu o vzťahu podnikateľskej etiky k etike všeobecne. Hoci každá špeciálna etika je pevne zakotvená v základných hodnotových a normatívnych systémoch doby, nediferencovať tieto dve roviny znamená popierať zvláštne a špecifické aspekty etiky, vzťahujúce sa na jednotlivé profesionálne činnosti, v našom prípade na podnikateľskú oblasť. (Napri. osobitné povinnosti podnikateľských subjektov spojené s ponukou tovarov a služieb a s tým súvisiaca sociálna zodpovednosť.)

Ak na oblasť podnikania aplikujeme metaforu hry, tak strategická etika podľa R. Solomona a K. Hansonovej začína potvrdením toho, že komerčná aktivita je predovšetkým kooperatívnym podujatím s jasne stanovenými pravidlami, ktoré hráči implicitne rešpektujú. To vyžaduje eliminovať tak hráčov, ktorí podvádžajú, ako aj tých, ktorí nevedia hrať. Spomenutí autori rozlišujú pravidlá zaisťujúce prístup na trh všetkým, ďalej pravidlá chrániace tých, ktorí nie sú priamymi účastníkmi trhu, ale podliehajú jeho dôsledkom, tiež pravidlá spojené s uspokojovaním potrieb a želaní kolektivity (kde zákon ponuky a dopytu sa chápe nielen ako ekonomický mechanizmus, ale aj ako morálny imperatív), ako aj pravidlá týkajúce sa dopadu ekonomickej aktivity na okolitú komunitu ([3], 28).

Pozícia ekonomických aktérov (jednotlivci, firmy) v konkurenčnom trhovom prostredí – ktoré možno s istým zjednodušením charakterizovať ako zmes kooperácie a konfliktu – závisí na tom, či sú schopní v podmienkach interakcie a stretania sa mnohých záujmov vypracovať si najlepšiu alebo najracionálnejšiu stratégiu správania za predpokladu akceptovania limitujúcich pravidiel. Preto metafora hry ako modelu sociálnej interakcie nie je náhodná. Koncepcia hry aplikovaná na komerčnú činnosť predpokladá u každého aktéra trhu, že pri určovaní stratégie vlastného správania berie do úvahy širší kontext faktorov (rozhodnutí) a ich dôsledkov. Práve preto, že komerčnú a v širšom zmysle podnikateľskú činnosť nemožno považovať za hru v uzavretom kruhu, nie je tu možné abstrahovať od etického parametru.

Klasickým príkladom hry je situácia nazvaná "vážňova dilemma", ktorá môže slúžiť aj ako kľúč k podnikateľskej etike. Ide o zjednodušený model sociálnej interakcie ilustrovaný na situácii dvoch vážňov, ktorí spolu a bez svedkov spáchali zločin. Obaja sú vypočúvaní oddelene a je im navrhnutý kompromis. Mierny trest, ak sa ani jeden neprizná a dôkazy budú chabé. Maximálny trest pre druhého a úľava pre prvého, ak sa prvý prizná a bude svedčiť proti druhému, zatiaľ čo druhý sa neprizná. Prísny trest, ak sa priznajú obaja. Podstatou hry

je nájst' najracionálnejšiu stratégiu správania s najlepším možným výsledkom pre oboch. Otázkou pre každého aktéra hry teda je, ktorú alternatívu si zvolíť, aby mu v podmienkach vzájomnej informačnej bariéry garantovala optimálny výsledok? Pritom je zrejma podmienenosť každého výsledku voľbou protihráča.

Teória hier je nástrojom strategickej analýzy, ktorý môže prispieť k objasneniu povahy sociálnych interakcií vo vnútri podnikateľskej sféry i medzi ňou a spoločnosťou. Nevýhodou uvedeného modelu je nedostatok informácií o tom druhom – v modeli hry ekonomického správania ide však o simulovanie bežných situácií, keď si konkurenčné firmy vzájomne utajujú podnikateľské projekty, sledujúc bezvýhradne egoistický záujem. Významný je aj fakt, že medzi aktérmi modelového riešenia v nijakom prípade – na rozdiel od väčšiny reálnych situácií – nie je možná dohoda, a tým ani možnosť minimalizovať riziká vyplývajúce pre ich vlastné postavenie z rozhodnutia toho druhého. Vo svetle podmienenosti výsledku vlastného rozhodnutia rozhodnutím protihráča tak nie je garantovaná stratégia optimálnej voľby, aj keď je možné predpokladať, že druhý uvažuje rovnako racionálne ako my sami. (Naproti tomu aj konkurujúci si podniky, ak nasledujú bezohľadne hľadisko vlastného zisku, môžu spoločne na základe kooperatívnej dohody zvolíť obojstranne výhodnú podnikateľskú stratégiu.)

V prípade voľby alternatívy, keď sa jeden zločinec prizná a svedčí proti komplicovi, ide o hru "s nulovým súčtom", teda o typ nekooperatívnej stratégie, kým zaistenie rovnováhy podnikateľských záujmov si vyžaduje prevahu kooperácie nad konfliktom ako základ racionálnej voľby. Z pohľadu nášho problému má modelové riešenie vo vzťahu k ekonomickým aktivitám limity i v tom, že nie každá ekonomicky racionálna voľba správania (orientácia na zisk) je v súlade s etickou stratégiou (sociálna zodpovednosť podniku, rozdelenie rizík medzi konkurujúcimi si spoločnosťami, rešpektovanie požiadaviek okolitej komunity – napr. ekologických, spotrebiteľských atď.). Ba inštrumentálne-účelovo pochopená racionalita, vedená výlučne egoistickým záujmom a ignorujúca kooperatívnu a komunikatívnu stratégiu, je zväčša vo svojich dôsledkoch otvorene amorálna. Dokonca sa takou stáva aj vtedy, ak sa medzi dvoma konkurenčnými podnikateľskými aktérmi (firmami) uzavrie kooperatívna dohoda vyznievajúca v neprospech tretieho (napr. spotrebiteľa).

Hra "väznova dilema" sa pri aplikácii na podnikateľské správanie môže prejavíť v podobe tzv. kolektívnej dilemy. Jej podstata spočíva v tom, že za istých okolností sa môže individuálne optimálna stratégia správania zmeníť na spoločensky nežiaducu, resp. problémovú. Ide o situácie, keď sa pre konanie výhodné z hľadiska jednotlivca (firmy) rozhodne veľký počet aktérov bez domyslenia kolektívnych dôsledkov aktivít. (Klasickými jednoduchými príkladmi sú dopravná zápcha, preplnené kúpalisko, kalamita v zásobovaní spôsobená nákupnou horúčkou a pod. Iným zaujímavým príkladom kolektívnej dilemy je paradox sporivosti.) Aby sa v podnikateľskom rozhodovaní zabránilo podobnej kolízii záujmov s nepredvídateľnými dôsledkami na spoločnosť, vstupuje do hry jednak nevyhnutnosť rešpektovania stanovených pravidiel, ktoré sú v súlade so zákonom ako minimálnou normou umožňujúcou trhu (spoločnosti) fungovať, jednak požiadavka osvojenia si morálnych noriem kooperácie konkurujúcich si aktérov.

Akceptovanie morálnych princípov a noriem je fundamentom podnikateľského správania aj z ďalších dôvodov: a) treba predpokladať, že žiaden zisk neospravedlňuje nemorálne správanie; b) ekonomicky racionálna voľba by nemala smerovať k profitovaniu a k likvidácii konkurencie za každú cenu (typ hry s nulovým súčtom, kde to, čo jeden získava, druhý stráca), pretože konkurujúce si spoločnosti spája základnejší záujem, ktorým je ochrana trhu ako celku, a tým nevyhnutnosť aspoň minimálnej kooperácie. (Napri. firma vyrábajúca pracie prostriedky môže v reklame odhaliť prednosti vlastného výrobku, ale nesmie podľahnúť pokušeniu kritizovať konkurenčný prací prášok z hľadiska jeho škodlivosti na ľudský organizmus. Inak sa vystaví riziku narušenia dôvery spotrebiteľov v tento typ výrobku vôbec s dôsledkom, že napri. väčšina spotrebiteľov dá v budúcnosti prednosť pracím mydlám.)

Cieľom podnikateľskej hry teda nemá byť zisk za každú cenu pod egidou hesla biznis je biznis, ale, ako sa zdôrazňuje v úvahách akcentujúcich etický parameter ako súčasť ekonomických aktivít, prosperita dosiahnutá v zdravej konkurencii. Ak vezmeme do úvahy, že ekonomické správanie je neoddeliteľným momentom nášho života, tak nevyhnutnosť rešpektovania morálnych noriem vyplýva z faktu, že dôsledky rozhodnutí konkrétneho ekonomického aktéra (zvlášť vtedy, ak ide o vplyvné spoločnosti) nepocíti iba konkurencia, ale najmä verejnosť. Isté podnikateľské rozhodnutia, posudzované izolovane od okolitej komunity, môžu byť výhodné pre kooperujúce firmy, ale nápadne nevýhodné pre spotrebiteľov (napr. cenový diktát výrobcov nedostatkového tovaru), ba aj pre nespotrebitelskú časť obyvateľstva (napr. v prípade zanedbania ekologických hľadísk). Z toho vyplýva i zmysel etiky ako činiteľa utvárajúceho limity sociálne želateľného podnikateľského správania.

Ak sa zdôrazňuje, že morálne normy sú podmienkou sine qua non korektného ekonomického správania, je to o. i. aj preto, aby sa eliminovali diskrepancie typu morálneho osobného života a zároveň amorálnej podnikateľskej praxe. Ide teda o zjednotenie morálnych kritérií tak, aby sa morálka stala spôsobom života a morálne vedomie prirodzeným korektívom voľby a konania. V tomto kontexte by diskusia nemala prebiehať po línii vhodnosti či nevhodnosti etiky vzhľadom k jednotlivým sféram našej existencie, ale po línii precizovania jej adekvátneho uplatnenia v rozmanitých životných situáciách – tak v rovine profesionálnej, ako aj súkromnej.

LITERATÚRA

- [1] KOVAČKA, M.: Makroekonomika. Bratislava 1992.
- [2] SAMUELSON, P. A. – NORDHAUS, W. D.: Ekonomía I. Bratislava 1992.
- [3] SOLOMON, R. C. – HANSON, K. R.: La morale en affaires. Clé de la réussite. Paríž 1989.
- [4] PUEL, H.: L'économie au défi de l'éthique. Paríž 1989.
- [5] LIPOVETSKY, G.: Les noces de l'éthique et du business. In: Le Débat 1991, č. 67.

MONITOR

KUČEROVÁ, S.: Jan Amos Komenský a současná výchova k hodnotám. In: Pedagogika 1992, č. 3.

KLAFKI, W.: Perspektivy vzdělání – základní rysy internacionální výchovy. In: Pedagogika 1992, č. 3.

KUČEROVÁ, S.: Pedagogická antropologie stále aktuální. In: Pedagogika 1992, č. 3.

VORLÍČEK, CH.: K vývoji vysokoškolského vzdělání učitelů v Československu. In: Pedagogika 1992, č. 3.

PICHLER, T.: Peter Sloterdijk: Kritika cynického rozumu. In: Slovenské pohľady, 1992, č. 8, s. 92-105.

MICHALOVIČ, P.: Krátka správa o jednom pokuse o útek zo zajatia metafyziky. In: Slovenské divadlo 40, 1992, č.1, s. 99-103.